

NAD RÁMEC KATALOGIZAČNÍCH PRAVIDEL: K AKTUALIZACI BLOKU POLÍ 9XX

Edita Lichtenbergová, Národní knihovna ČR Praha

Katalogizace je proces jehož náplň vyplývá z předepsaných katalogizačních standardů. Začínající katalogizátor je při studiu poučen o základních dokumentech, kterými jsou katalogizační pravidla a formát, či o souborech národních autorit. Časem zjistí, že vedle těchto standardních údajů existují ještě další, kterým musí věnovat část svého času. Jedná se o směs různých služebních údajů, údajů vyžadovaných knihovním systémem a konečně údaje používané na národní úrovni. V některých knihovnách a záznamech představují tyto údaje nikoli nepodstatnou část záznamu.

Žánr/forma	<u>6 5 5</u> <u>9</u> <u>a</u>	non-fiction
		<u>2</u> eczenas
ISBN-dal. údaje	<u>9 0 1</u> ___ <u>b</u>	9788090376632
		<u>f</u> 2. vyd.
		<u>0</u> 20080620
Sigla, sign. vl.	<u>9 1 0</u> <u>1</u> <u>a</u>	ABA001
Nakladatel(SA)	<u>9 2 8</u> <u>1</u> <u>a</u>	Respekt Publishing
Pole pro ČNB	<u>NKC</u> ___ <u>a</u>	ČNB-a
Není v tabulce	<u>I ST</u> <u>0</u> <u>a</u>	9788090376632
		<u>b</u> 9788090376632
		<u>c</u> 9788090376632
Stav záznamu	<u>I ST</u> <u>1</u> <u>a</u>	9788090376632
		<u>b</u> 9788090376632
Akv.-záhlaví	<u>ZAK</u> ___ <u>b</u>	Tabery, Erik
Údaje k PV	<u>POV</u> ___ <u>a</u>	002
		<u>b</u> 002
		<u>c</u> 2. vyd.
		<u>i</u> 300 s.
		<u>k</u> 0
		<u>l</u> 05
Akv.-jednotky	<u>HLD</u> ___ <u>e</u>	001
		<u>l</u> 08/06622
		<u>n</u> pv

Služební údaje a systémová pole se používají v různých knihovních systémech různě, nás v tuto chvíli zajímají spíše údaje, které nabízíme neprofesionálním i profesionálním uživatelům našich katalogů v bloku údajů určených pro národní využití.

Národní využití je termín, se kterým jsme se setkali v manuálu UNIMARC. Bibliografický formát. Vždy se jedná o údaje, které jsou podle pravidel nadstandardní a nejsou pro ně definována konkrétní pole ve formátu MARC 21 či UNIMARC.

Národní úroveň je myšleno:

- využívání údajů více knihovnami (které např. společně budují národní souborný katalog, spolupracují na stejném projektu...),
- či určené ke zveřejnění (údaje zveřejněné v národní bibliografii).

Pro tento typ údajů je v rámci formátu UNIMARC určen blok národních polí (případně podpolí, indikátorů a kódů) charakterizovaný přítomností číslice 9 v označení. Ve formátu *MARC 21. Bibliografický formát* je tento blok nazván blokem polí pro lokální využití, při implementaci v ČR jsme zůstali u tradičního využití bloku v UNIMARC a pro lokální údaje je vyčleněna část bloku mezi poli 990 a 999. Jen tak jsme schopni zajistit koordinaci polí využívaných na národní úrovni. Je potřeba zmínit i to, že národní povahu bloku narušují některé mezinárodní projekty, které v tomto bloku definují pole, zpravidla dočasně, která zatím nejsou součástí repertoáru standardních formátů.

The screenshot shows the OCLC website interface. At the top, there is a search bar and navigation tabs for 'Home', 'WorldCat', 'Community and Membership', 'Products and Services', and 'Programs and Research'. The main content area is titled '936 OCLC/CONSER Miscellaneous Data (NR)'. It includes a table with 'Input Standards' and 'Subfields (R=Repeatable, NR=Nonrepeatable)'. The 'Input Standards' table shows 'Optional/Optional' for the field, and 'Mandatory/Mandatory' for the subfields. The 'Subfields' table shows '1a OCLC control number(s) of parallel record(s) (R)'. Below the table, there is a 'Definition' section with text explaining the field's use for parallel records and language of descriptive cataloging. There is also a 'History' section and a '1st Indicator' section with a definition: 'Undefined. The 1st indicator position is undefined and contains a blank (#)'. There is also a '2nd Indicator' section with a definition: 'Undefined. The 2nd indicator position is undefined and contains a blank (#)'. There is also a 'Subfields' section with a definition: 'Undefined'.

Pokud se budeme věnovat národním polím doplňujícím naše katalogizační záznamy, začneme otázkou z pomyslného testu. Pokuste se určit správnou odpověď.

Při implementaci prvního mezinárodního bibliografického formátu (UNIMARC) vznikl v roce 1993 blok národních polí (blok 9XX) – jako možnost jak:

- a) zachovat oblíbené údaje předcházející katalogizační praxe;
- b) řešit nedostatečnosti knihovních systémů;
- c) suplovat chybějící neimplementované formáty (authority, exemplářové údaje);
- d) výjimečně zapisovat nadstandardní údaje, údaje nad rámec katalogizačních pravidel, související s konkrétním formátem?

Samozřejmě, že teoreticky by měla být správně odpověď za d), pokud ale vycházíme z reality, musíme připustit, že jí odpovídají všechny nabídnuté odpovědi a k ideálu se teprve postupně přibližujeme. Definici Pole bloku 9xx najdete na adrese http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=fond_inf.htm. Zvlášť jsou nadefinována pole pro bibliografický a autoritní formát. S poli bloku 9xx se nyní můžete setkat v záznamech v české národní bibliografii, v souborném katalogu, v záznamech větších i menších knihoven.

Během let došlo v náplni polí k určitému posunu. Jako první ustupovalo použití polí, která umožňovala pouze ze setrvačnosti zachovávat některé postupy dřívější katalogizační praxe. Těžší to bylo s poli suplujícími další formáty. Na rozdíl od autoritního formátu, který byl implementován pár let po bibliografickém formátu a vznikl pro něj samostatný blok polí 9xx, se v bloku polí 9xx pevně usadila některá pole exemplářových údajů. Tento specifický formát nebyl v UNIMARC definován a metodika zápisu údajů se tedy zpravidla řídila tím, jak to vyhovovalo v používaných knihovních systémech a projektech. S přechodem na MARC 21 mizela i pole, která suplovala nefunkčnost polí UNIMARC. Po redakci záznamů mizejí pole, kam se dočasně ukládaly informace z retrokonverzí, naopak přibývají pole související s novými činnostmi, která knihovní formáty nereflktují nebo reflektují nedostatečně rychle.

Příklad z praxe:

Pole 975 v NK ČR

Původně mělo v UNIMARC sloužit k zápisu selekčních údajů nad rámec pravidel. Anglo-americká katalogizační pravidla oproti starším pravidlům omezují tvorbu některých záhlaví, např. pro spoluautory (rozpis více než tři

autorů), překladatele a ilustrátory. Katalogizátoři si v polovině 90. let vyžádali možnost pole, kam by mohli nadstandardní údaje zapsat. Vedle tohoto účelu se používalo i k duplicitnímu záznamu jména, uvedeného jako součást záhlaví autor/název v bloku propojovacích polí 4xx (tedy v bloku, s nímž knihovní systém NK ČR neuměl správně pracovat). Po přechodu na MARC 21 se tato záhlaví v záznamech kontrolují a duplicitní se odmazávají. NK ČR již nyní nadstandardní selekční údaje tohoto typu nepoužívá.

Ukázka ze záznamu před opravou:

7001	a Ullrichová, Daria, d 1949- 7 xx0006731 4 edt
70012	a Rostand, Edmond, d 1868-1918. t Cyrano z Bergeracu
78718	t Cyrano de Bergerac. Česky
901	f [1. vyd.] o 20030514
9751	a Vrchlický, Jaroslav, d 1853-1912 7 jk01151037 4 trl
9751	a Rostand, Edmond, d 1868-1918 7 jn20000604705 4 aut
SYS	001245672

Stav souboru národních polí před aktualizací

Národní knihovna České republiky
National Library of the Czech Republic

Nová budova

[O knihovně](#) >> [Odborné činnosti](#) >> [Zpracování fondů](#)

Pole bloku 9XX/UNIMARC	Pole bloku 9XX/MARC 21
<p>Vysvětlivka: (N) u názvu pole nebo podpole znamená neopakovatelné; (O) u názvu pole nebo podpole znamená opakovatelné</p> <p>Úplné informace jsou uvedeny u textu pole s názvem uvedeným tučným písmem.</p> <p>Druhý a čtvrtý sloupec obsahuje informaci o použití pole v bázích NK ČR (dřívejší použití v UNIMARC a stávající v MARC 21). Zkratka Souborného katalogu ČR se vyskytuje jen tehdy, používá-li se pole pouze v Souborném katalogu ČR.</p> <p>Chybějící zkratka znamená, že pole NK ČR nepoužívá, ostatní knihovny budou přes KATPOL dotázány, zda pole používají.</p> <p>Aktualizace 11. listopadu 05 (nová podpole 984cd); aktualizace 23. března 2006 (změny 910 indikátory; doplněno 922 v M21;</p> <p>962 redakce polí používaných v ANL - doplňky 943-951; 695; opravy ve formulacích); 3. srpna 2006 (nová pole 926 a 595),</p> <p>22. srpna 2006 (910 nová podpole d,q, 947 1. indikátor nová hodnota 2)</p> <p>25. září 2007 (nové pole 978)</p> <p>Obsahuje:</p> <p>1) Pole xx9 a x9x</p> <p>2) Pole bloku 9xx</p> <p>3) Nestandardní podpole a indikátory</p>	
<p>1) Pole xx9 a x9x</p>	
<p>349 - Poznámka k ochraně dat - reprodukce v mikroformě</p> <p>Indikátory nejsou definovány.</p> <p>Podpole:</p> <p>a - Forma reprodukce (mikrofilm, digitální záznam, ...)</p> <p>b - Bližší určení (pozitiv-negativ, černobílý-barevný, ...)</p> <p>c - Místo uložení reprodukce (instituce, signatura, ...)</p>	<p>349 - Poznámka k ochraně dat - reprodukce v mikroformě</p> <p>Indikátory nejsou definovány.</p> <p>Podpole:</p> <p>a - Forma reprodukce (mikrofilm, digitální záznam, ...)</p> <p>b - Bližší určení (pozitiv-negativ, černobílý-barevný, ...)</p> <p>c - Místo uložení reprodukce (instituce, signatura, ...)</p>

Počet polí: 53 (stav k 1. 7. 2008)

Typy údajů

- Pomocné údaje agentury ISBN
- Údaje pro povinné statistiky (Oborové třídění MK, Třídění UNESCO)
- Údaje pro správu projektů: souborného katalogu, oborové informační brány, evidenci retrokonverze
- Údaje z retrokonverzí
- Specifické údaje pro staré tisky
- Specifické údaje pro článkovou bibliografii
- Specifické údaje pro věcné zpracování (anglické ekvivalenty, údaje z retrokonverze)
- Údaje nad rámec pravidel používané pro všechny typy dokumentů

Uspořádání polí:

Pole 900–989 slouží k národnímu využití, pole 990–999 jsou určena pro interní potřebu knihoven nebo knihovních systémů, nezasílají se do SK ČR.

Pole jsou uspořádána vzestupně podle číselného označení tagů, obdobně zaměřená pole jsou číslována po sobě. Soubor národních polí původně vznikl dohodou mezi NK ČR a SNK jako česko-slovenský (v souvislosti s projektem CASLIN), původní omezený prostor zneumožnilo systematictější členění polí.

Standardní, národní, interní, ...?

Základní zásadou pro definici nového pole bloku 9xx je, jak již bylo řečeno, jeho využitelnost ve více knihovnách nebo zveřejnění v rámci národní bibliografie či jiného národního projektu. Při úvahách o zavedení nového pole do praxe by měl první krok vést k pravidlům a posléze k manuálu formátu (dále je dobré se porozhlédnout, zda a jak pole implementovaly ostatní knihovny). Záznam pro souborný katalog je ke knihovnám celkem vlídný, předepsané jsou jen základní údaje. Pokud knihovny potřebují zapisovat údaj přesahující rozsah minimálního záznamu, často místo hledání či přizpůsobení se standardům, volí nově definované lokální pole. To se při výměně ze záznamu ztrácí a s ním i cenné informace.

Příklad z praxe:

V souvislosti s vývojem typologie dokumentů uvažujeme o doporučení přednostního využití standardního pole 006 pro případ dokumentů, je-

jichž specifika odpovídají více typům dokumentů. E-knihu chceme např. označit jako knihu i elektronický zdroj, a umožnit vyhledání záznamu ve dvou dílčích bázích. NK ČR používala svůj nástroj k virtuálnímu označení těchto dokumentů, které se získá kombinací dat z různých polí, takže se vyhnula použití standardního pole 006 (stačí první pozice, která v kódované podobě dodá do záznamu potřebnou informaci). Pole 006 není povinné, jeho implementace v ostatních českých knihovnách asi minimální, v zahraničních knihovnách rovněž. Ale výsledkem je, že NK ČR pro potřeby vyhledávání dala přednost technickým možnostem knihovního systému před standardním popisem, což je zřejmě nesprávný postup.

Pokud v katalogizačních standardech neuspějeme, je další zastávkou právě Blok polí 9xx, kde bychom si mohli ověřit, zda jsou požadované údaje již definovány a zda je možné se k využívání pole připojit. **Tento krok by měla ulehčit aktualizovaná podoba přehledu Pole bloku 9xx, která je od začátku září vystavena k připomínkování.** Pokud se nepodaří požadované pole najít, je dalším možným krokem – vzhledem k tomu, že před knihovny stojí podobné nové úkoly, které pravidla nebo formát zatím nestačily reflektovat – formulovat návrh nového pole bloku 9xx, pravidla pro formulaci nového pole jsou součástí aktualizace.